

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-33-11

УДК 339

Шейко Ю.О.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи і страхування
Луцького національного технічного університету*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ

Зважаючи на непросту економіко-політичну ситуацію в Україні, особливої актуальності набуває необхідність нарощення вітчизняного виробничого потенціалу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Досягнути цього можна за рахунок реалізації у регіонах України політики імпортозаміщення. Тоді як більшість країн імпортує те, що не можуть виготовити самі, або те, що їм виготовляти не вигідно, в Україні значну частину імпорту становлять товари, які цілком можна виробляти в країні за якості й ціни, зіставними з іноземними аналогами. Саме тому, розробка і реалізація заходів національної і регіональної політики імпортозаміщення видається цілком перспективним і реальним напрямом розвитку національної економіки. У статті визначено, що орієнтовна система заходів реалізації регіональної політики імпортозаміщення, повинна спрямовуватись на такі складові як продукція, ринок продукції і сировини, структуру експортно-імпортних операцій, інвестиційно-інноваційну діяльність і регуляторне середовище, а також обґрунтовано деякі аспекти розробки і реалізації цих програм і перспективи імплементації окремих заходів.

Ключові слова: імпортозаміщення, імпортозалежність, економічна політика, внутрішній ринок, національний товаровиробник.

Шейко Ю.А. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗРАБОТКИ И РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ

Учитывая непростую экономико-политическую ситуацию в Украине, особую актуальность приобретает необходимость наращивания отечественного производственного потенциала и повышение конкурентоспособности отечественной продукции. Достичь этого можно за счет реализации в регионах Украины политики импортозамещения. Тогда как большинство стран импортирует то, что не могут изготовить сами, или то, что им производить невыгодно, в Украине значительную часть импорта составляют товары, которые вполне можно производить в стране за качества и цены, сопоставимыми с иностранными аналогами. Именно поэтому, разработка и реализация мероприятий национальной и региональной политики импортозамещения представляется вполне перспективным и реальным направлением развития национальной экономики. В статье определено, что ориентировочная система мероприятий реализации региональной политики импортозамещения, должна направляться на такие составляющие как продукция, рынок продукции и сырья, структуре экспортно-импортных операций, инвестиционно-инновационной деятельности и регуляторная среда, а также обоснованные некоторые аспекты разработки и реализации этих программ и перспективы имплементации отдельных мероприятий.

Ключевые слова: импортозамещения, импортозависимость, экономическая политика, внутренний рынок, национальный товаропроизводитель.

Sheiko Yuliia. SOME ASPECTS OF THE DEVELOPMENT AND REALIZATION OF IMPORT SUBSTITUTION POLICY

Taking into account the difficult economic and political situation in Ukraine, the necessity of building up domestic production potential and increasing the competitiveness of domestic products becomes of special urgency. This can be achieved through the implementation of import substitution policies in the regions of Ukraine. While most countries import products that they can not produce themselves, or products that are not profitable to make, a significant part of Ukrainian imports consists of goods that can be fully produced in the country with quality and prices comparable to foreign analogues. That is why the development and implementation of the measures of national and regional import substitution policies seems quite promising and a real direction of development of the national economy. It is determined in the article, that the indicative system of measures for the implementation of regional import substitution policy should be directed to such components as products, the market of products and raw materials, the structure of export-import operations, investment and innovation activity and the regulatory environment, as well as some aspects of the development and implementation of these programs and the prospects for the implementation of individual measures are substantiated. Considerable attention is paid to the necessity of introducing antimonopoly regulation measures, intensification of integration ties between economic entities, allowed restrictive export-import measures and legalization of shadow commodity flows. It is noted that one of the problems hindering the development of domestic production in Ukraine is the inconsistency of policies carried out by regional and state bodies, and, consequently, the uncertainty of business entities in the future of laws, programs, tax simplifications adopted today. Therefore, it is imperative to strengthen control and responsibility for the implementation and financing of the measures envisaged by the programs of socio-economic and sectoral development. Successful implementation of these measures is able to expand the domestic market, create new jobs and additional purchasing power in the country, increase GDP and tax revenues, develop export potential of the country, and, as a result, give a significant multiplier effect to the national economy.

Keywords: import substitution, import dependence, economic policy, domestic market, national producer.

Постановка проблеми. Незважаючи на наявний ресурсний потенціал, економічна ситуація в Україні характеризується негативними тенденціями. Особливого занепокоєння викликає зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції, внаслідок чого зменшується попит на неї не лише з боку вітчизняних покупців, а й з боку зовнішніх ринків. Як наслідок, відбувається насичення внутрішнього ринку імпортованими товарами, а у структурі експорту все більшу частку займає сировинна продукція. Окрім високотехнологічних, Україна імпортує

також велику кількість нескладних споживчих товарів, що є недопустимим у країні, значна кількість населення якої є безробітними або мають нестабільні джерела доходів.

Посилюються ці негативні тенденції ситуацією на Сході та Півдні, що має істотний вплив на погіршення інвестиційного клімату в країні. Таким чином, особливої актуальності набуває необхідність нарощення вітчизняного виробничого потенціалу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, досягнути чого можливо

внаслідок реалізації у регіонах України політики імпортозаміщення.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням тенденцій імпортозалежності економіки України займалися Венцковський Т.Ю., Кардаш О.Л., Пугачевська К.; дослідженню різноманітних аспектів імпортозаміщення присвячували свої праці Ващенко Т.В., Дунаєв І.В., Мельник Т., Пазізіна С.М., аналізом зарубіжних аспектів реалізації цієї політики займалися І.А. Плющик, Р.А. Огородник. Значна увага визначенню пріоритетів реалізації політики імпортозаміщення приділяється також Національним інститутом стратегічних досліджень, яким видано ряд аналітичних записок. Незважаючи на посилену увагу науковців до вивчення питань імпортозалежності та перспектив імпортозаміщення, недостатньо уваги приділено саме розробці системи заходів з реалізації національної і регіональної політики імпортозаміщення.

Мета дослідження: обґрунтувати деякі аспекти розробки і реалізації політики імпортозаміщення.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Актуальність імпортозаміщення в Україні не має нічого спільного з ідеєю автаркії (самодостатності), що притаманна тоталітарним країнам, які прагнуть до самоізоляції та протистояння з навколишнім світом. Воно має базуватися на здоровому глузді й необхідності подолання неадекватних масштабів залежності внутрішнього ринку від імпорту розлогої номенклатури споживчих товарів. Більшість країн світу імпортує або те, чого не можуть виготовити чи видобути самі (критичний імпорт), або те, що виробляти їм значно дорожче, ніж традиційним постачальникам. Натомість у нас значну частину ввезених становлять товари, які цілком можна виробляти в Україні за якості й ціни, зіставних з іноземними аналогами, але які й досі закупаємо в країн зі значно дорожчими, ніж наші, трудовими ресурсами й нижчим рівнем безробіття [2]. Саме тому, розробка і реалізація заходів національної і регіональної політики імпортозаміщення, що сприятиме розвитку внутрішнього ринку і підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та розвитку експортного потенціалу країни, видається цілком перспективним і реальним напрямом розвитку національної економіки.

Як зазначалось у дослідженні автора [3], орієнтовна система заходів реалізації регіональної політики імпортозаміщення, повинна спрямовуватись на такі складові як продукція, ринок продукції і сировини, структуру експортно-імпортних операцій, інвестиційно-інноваційну діяльність і регуляторне середовище.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції необхідно сприяти імплементації міжнародних і регіональних стандартів, систем сертифікації, безпеки, якості продукції, санітарних норм, здійснювати контроль наявності у виробників сертифікатів відповідності та підвищити відповідальність вітчизняних суб'єктів: виробників – за виробництво неякісної продукції; посадових осіб – за корупційну складову у сфері сертифікації продукції, особливо харчової, фармацевтичної, хімічної. Окрім того, доцільним є постійний моніторинг споживчих властивостей вітчизняної продукції та імпорту, їх співставлення, визначення причин вітчизняного відставання, розробка пропозицій щодо їх мінімізації і підвищення конкурентоспроможності, оприлюднення результатів проведеного моніторингу та інформування громадськості й інших суб'єктів регіону про якість представлених на ринку товарів.

У сфері ринку доцільним є впровадження заходів антимонопольного регулювання, стимулювання конкуренції та захисту виробників від недобросовісної конкуренції, зокрема контроль за ціноутворенням фірм, що займають панівне становище на ринку, імпортерів та виробників імпортозамінної продукції, запобігання маніпулюванням з їх боку споживачами та контрагентами; обмеження валютних спекуляцій; відстеження та запобігання «змова» між учасниками ринку; підвищення відповідальності за затягування та порушення при судовому розгляді антимонопольних справ; швидка і якісна реакція відповідальних органів на заяви і скарги про порушення конкуренції; контроль та підвищення відповідальності за протекціоністські дії представників влади щодо власних бізнес-інтересів.

Важливим завданням є моніторинг і інформування про кон'юнктуру внутрішніх ринків, пропозицію та потреби регіонів і окремих суб'єктів господарювання в конкретній імпортозамінній продукції. Інформація про потреби вітчизняних виробників та кінцевих споживачів, в тому числі й державного і муніципального управління, повинна акумулюватись та оприлюднюватись, наприклад, на сайтах торгово-промислових палат, окремих компаній. В цілому, органам регіональної влади та управління слід активізувати роботу з пропагування переваг від використання вітчизняної продукції (акції «Купуй українське» тощо).

Особливою актуальності набуває активізація участі вітчизняних виробників у інформаційних кампаніях, виставках (в т.ч. міжнародних), форумах, інших маркетингових заходах, організація зустрічей в форматі «малий-великий бізнес» з метою просування регіональних брендів та популяризація продукції регіональних виробників, відкриття їм нових (в т.ч. зовнішніх) ринків збуту. Одним із інструментів активізації інтеграційних зв'язків між суб'єктами регіону є створення спеціальних площадок, що стануть місцем зустрічі попиту і пропозиції імпортозамінних товарів. Наприклад, у Росії створюються Центри імпортозаміщення і локалізації, де підприємства можуть заявити про себе, запропонувати власну продукцію, знайти бізнес-партнерів, постачальників для впровадження передових імпортозамінних технологій у виробничі процеси, отримати консультації з питань держпідтримки. Також, в роботі Центрів передбачено проведення щотижневих галузевих ділових заходів – нарад, конференцій, семінарів, презентацій.

Особливою актуальності набирає стимулювання розвитку коопераційних зв'язків між малим підприємством регіону та іншими суб'єктами господарювання, створення вертикально і горизонтально інтегрованих кластерів з виробництва і збуту продукції, залучення суб'єктів МП до участі в держзакупівлях (можливе використання досвіду США з розбиття об'єкта держзакупівлі на лоти, впровадження обов'язкової частки держзамовлень у суб'єктів МП, обов'язкової частки держзакупівель вітчизняної продукції, якщо це не нестиме шкоди споживачам).

Невід'ємним напрямом реалізації політики імпортозаміщення є оптимізація та контроль експортно-імпортних операцій. Політика імпортозаміщення передбачає переорієнтацію з експорту сировини на експорт продукції глибокої переробки з високими споживчими властивостями, в т.ч. експорт імпортозамінної продукції, яку рентабельно виготовляти великими партіями. Підтримка експортної діяльності повинна відбуватись як за допомогою фінансової підтримки (пільгові кредити, гарантування), так і інформацій-

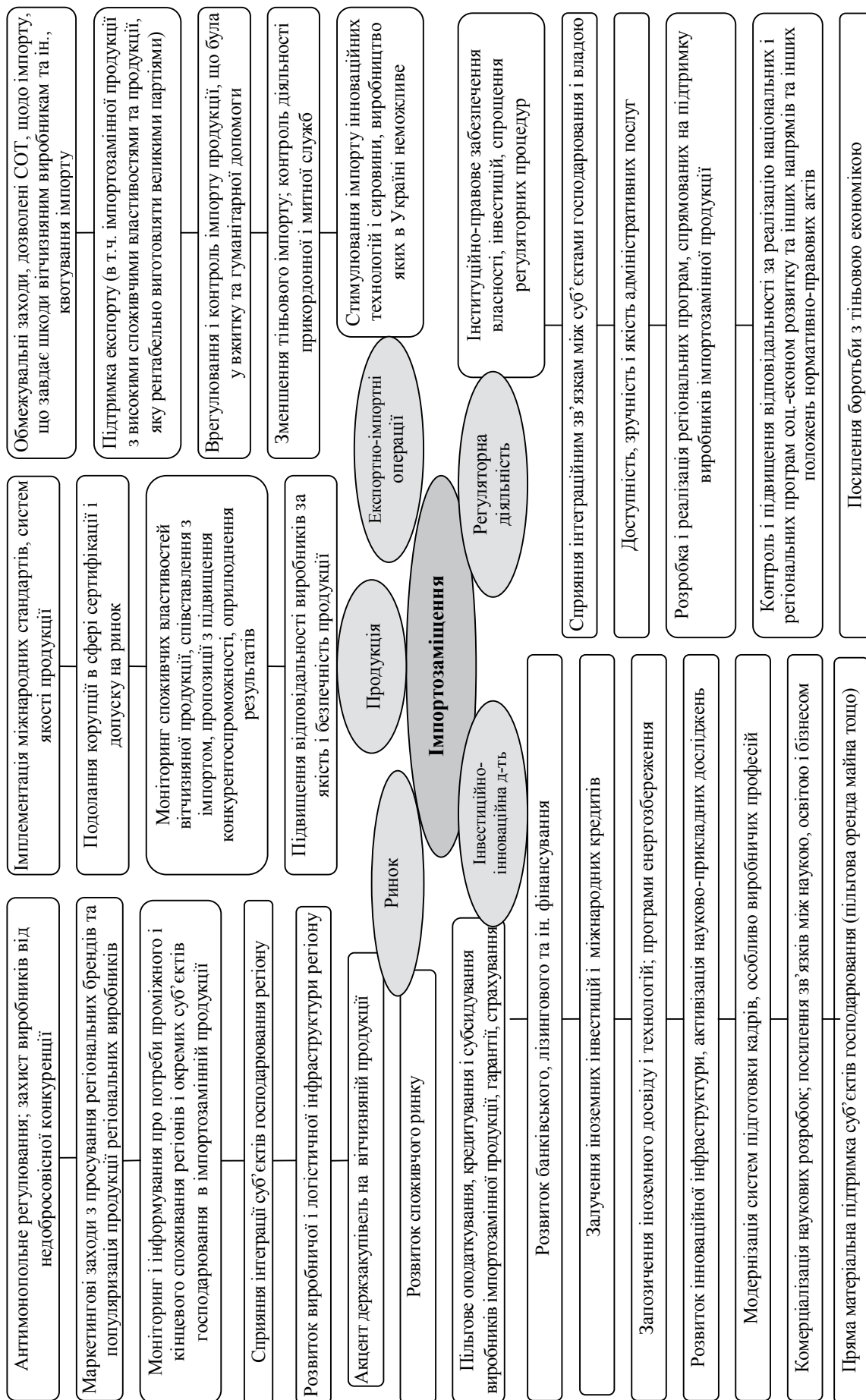

Рис. 1. Система заходів з реалізації регіональної політики імпортозаміщення [3]

ної (створення торгівельних представництв України, окремих регіонів і українських компаній за кордоном, допомога в пошуку партнерів, інформаційно-консультативна підтримка в ознайомленні з правилами торгівлі та вимогами іноземних ринків тощо). Щодо імпорту, то його стимулювання доцільне у випадку інноваційного обладнання і технологій, сировини, особливо тих, виробництво яких в Україні на даному етапі неможливе. Для цього слід застосовувати такі інструменти як зменшення ПДВ, зменшення чи диверсифікація ставок мита залежно від рівня готовності продукту: нижчі ставки на імпорт сировини і новітніх технологій, вищі – готової продукції.

Щодо обмежувальних експортно-імпортних заходів, то можливими для застосування є лише дозволені СОТ заходи, спрямовані на підтримку зовнішнього фінансового стану, врівноваження платіжного балансу, та щодо імпорту, що завдає шкоди вітчизняним виробникам і інтересам нацбезпеки, в т.ч. торгово-економічним. Варто відмітити, що за даними Global Trade Alert [1] за рівнем протекціонізму у світі Україна посідає 50-ту позицію, реалізуючи 99 протекціоністських заходів, 54 з яких прямо дискримінують іноземні комерційні інтереси і під вплив яких потрапляє 214 товарів і 138 країн, зокрема, проти Росії спрямовано 22 заходи, Білорусі – 14, Китаю – 13, Польщі і Туреччині – по 12, Німеччині – 11. Тоді як відносно України 81-єю країною застосовується 1247 протекціоністських заходів, дискримінаційними з яких є 679: найбільше – країнами СНД (Росією – 144, Білоруссю – 71, Казахстаном – 50), Індією – 37, Польщею – 30). Як бачимо, зовнішньоторговельна політика України виглядає досить ліберально, в той час як для більшості країн світу пріоритетом залишаються національні економічні інтереси. Звісно, розвиток імпортозаміщення не повинен відбуватись за рахунок орієнтації на імпортообмежувальні дискримінаційні заходи, а на структурну перебудову, диверсифікацію виробництва, підвищення конкурентоспроможності і привабливості вітчизняної продукції. Проте, все ж слід активізувати захист вітчизняних виробників та відповідні дії на утиски в торгівельній політиці з боку інших держав в контексті реалізації принципу запобіжних заходів, передбачених Генеральною угодою з тарифів і торгівлі та іншими угодами системи СОТ, зокрема, застосовувати послідовні, логічні, юридично і економічно обґрунтовані інструменти (квотування, держдопомога і пільги вітчизняним виробникам, антидемпінгові, компенсаційні і захисні мита, субсидії, тарифні заходи, держзамовлення). Обов'язковою умовою зростання митного навантаження на імпортовану продукцію, якщо таке застосовуватиметься, повинне стати спрямування акумульованих коштів на кредитування та підтримку вітчизняного виробництва.

Обов'язковим у сфері експорто-імпортних операцій є контроль якості імпорту, достовірності товарно-супровідних документів та підвищення відповідальності за ввезення на митну територію України неякісної, екологічнонебезпечної і такої, що не відповідає міжнародним стандартам продукції.

Варто відмітити, що будь-які імпортні обмеження, зазвичай, мають наслідком зростання обсягів тінювого імпорту і контрабанди, що вкрай небезпечно; окрім того, дохідну частину бюджету України можна збільшити легалізувавши уже наявні тінюві потоки. Тому, особливої актуальності набирають заходи з виявлення та запобігання незаконному обігу продукції, контрабанди, заниженню митної вартості, задекларованих обсягів та недостовірної класифікації імпорту; «човникового» тінювого імпорту в невеликих кількостях. Щодо ринку «секонд-хенду» то пріоритетною є не заборона на ввезення товарів, що були у вжитку, а забезпечення виходу цієї сфери з тіні та протидія ввезенню в Україну нової продукції під виглядом гуманітарної допомоги. Обов'язковими умовами при реалізації цих заходів повинне стати матеріально-технічне забезпечення та належна оплата праці працівників прикордонної та митної служб з одночасною жорсткою боротьбою з корупцією, службовими зловживаннями та жорстким контролем за їх діяльністю, а також встановлення жорсткої відповідальності за незаконне ввезення товарів на територію України.

Варто відмітити, що однією з проблем, що стримує розвиток внутрішнього виробництва в Україні є непослідовність політики, що здійснюється регіональними і державними органами а, відтак, і невпевненість суб'єктів господарювання в функціонуванні в майбутньому прийнятих сьогодні законів, програм, податкових спрощень. Надто частка зміна влади призводить до ігнорування наступниками програм та планів заходів, затверджених попередниками, що зумовлює відсутність контролю та відповідальності за їх виконання. Відтак, обов'язковим є посилення контролю та відповідальності за реалізацію і фінансування передбачених програмами соціально-економічного та галузевого розвитку заходів.

Висновки. Успішна реалізація політики імпортозаміщення, здатна розширити внутрішній ринок, створити нові робочі місця та додатковий платоспроможний попит всередині країни, збільшити обсяги ВВП та податкових надходжень, розвинути експортний потенціал країни, і, як наслідок, дати значний мультиплікативний ефект для національної економіки.

Перспектива подальших досліджень і розробок стосується оцінки можливості реалізації політики імпортозаміщення детальніше в розрізі окремих галузей і продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Independent monitoring of policies that affect world trade / Global Trade Alert. URL: <http://www.globaltradealert.org> (дата звернення: 26.12.2018).
2. Крамар О.О. Не можемо чи не хочемо. Чим можливе в Україні імпортозаміщення. *Тиждень.ua*. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/168058> (дата звернення: 26.12.2018).
3. Шейко Ю.О. Стимулювання розвитку імпортозамінного виробництва в Україні. *Створення сильної економіки країни: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3 березня 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 35–38.